

Muzeul Tarisznyás Márton
str. Rákóczi Ferenc, nr. 1
Gheorgheni, jud. Harghita

RAPORT DE CERCETARE PREVENTIVĂ ARHEOLOGICĂ

Toplița (jud. Harghita) **Pârâul Baicăului**

Gheorgheni 2012

CUPRINS

I. FIȘĂ TEHNICĂ DE CERCETARE PREVENTIVĂ

II. RAPORT DE CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ

II.1. Introducere

II.2. Cadrul fizico-geografic

II.3. Istoricul cercetării

II.4. Obiectivele cercetării

II.5. Scurtă descriere a metodologiei de cercetare

II.6. Prezentarea rezultatelor imediate ale cercetării

II.6.1. Stratigrafia generală a sectorului

II.6.2. Prezentarea principalelor descoperiri

II.6.3. Elemente de cronologie relativă și absolută

II.7. Concluzii

III. LISTA ILUSTRAȚIILOR DIN RAPORTUL DE DIAGNOSTIC ARHEOLOGIC

III.1. Lista ilustrațiilor grafice

III.2. Lista ilustrațiilor fotografice

IV. ILUSTRAȚIA RAPORTULUI DE DIAGNOSTIC ARHEOLOGIC

V. ANEXE

Anexa 1 - Copie după autorizația de diagnostic arheologic

Anexa 2 – Documentația topografică

**M I N I S T E R U L C U L T U R I I
Ș I C U L T E L O R**

COMPARTIMENTUL ARHEOLOGIE

Șoseaua Kiseleff nr.30
011347 București
România

Tel./ Fax: + 40 1 224.44.21
Tel. + 40 1 223.31.57

FT-CP 3

**FIȘĂ TEHNICĂ
CERCETARE ARHEOLOGICĂ PREVENTIVĂ**

1. Numele sitului

Toplița-Pârâul Baicăului

2. Cod RAN

83641.02

3. Nr. Autorizație de cercetare preventivă

162/2012

4. Localizare administrativă

Toplița- Cartier Moglănești

5. Cauza cercetării

Sondarea sitului paleolitic și a locuirii din epoca bronzului

6. Investitor

Muzeul Tarisznyás Márton din Gheorgheni

7. Data începerii cercetării

09. august 2012

8. Nr. Contract

-

9. Valoare contract

5500 RON

10. Data încheierii cercetării

21. august 2012

11. Responsabil

Mircea Anghelinu

12. Instituția organizatoare a cercetării

Universitatea Valahia, Târgoviște și Muzeul Tarisznyás Márton din Gheorgheni

13. Descriere tehnică

Situl a fost identificat în anul 2008, pe baza materialului litic dispersat, aflat la suprafață și deranjat de activitățile agricole. Pe suprafața arată a sitului s-au găsit nuclee și așchii de calcar cristalin de tip epigravettian. Uneltele demonstrează, probabil, existența aici a unei așezări temporară, o tabără de prelucrare a materialului litic din paleoliticul târziu. Sursa de materie prime se află la circa. 600 m spre est de tabăra de debitaj litic. În partea de sud a sitului pe suprafața arată s-au găsit fragmente ceramice aparținând epoca bronzului (cultura Noua și Wietenberg). Obiectivele campaniei de diagnostic din luna august 2011 au vizat verificarea extensiunii sitului, a dimensiunilor secvenței geologice, a succesiunii culturale, ca și a stadiului general de conservare. Campania anului 2012 a avut drept obiective continuarea săpăturii în secțiunea I (2x2 m), deschisă în anul anterior, ca și efectuarea de sondaje suplimentare (V-VII) (1x1 m), pentru verificarea extensiunii așezării.

14. Suprafața afectată de proiect

2,5 ha

15. Suprafața cercetată

7 mp

16. Rezultate

Ca o concluzie generală, cercetările din acest an au confirmat natura de sit-atelier a punctului de la Pârâul-Baicăului, încadrarea sa culturală într-o etapă târzie a paleoliticului superior, dar și, prin identificarea unei lame retușate din șist negru de Audia (sondajul VI), legăturile prezumtive dintre ultimii ocupanți paleolitici ai acestui sit și așezările epigravettiene, mai bine cunoscute, de pe Valea Bistriței moldovene. Dimensiunea, dar și caracterul funcțional al sitului, care implică existența unei rețele de situri contemporane în proximitate, impune atât continuarea cercetărilor sistematice aici, cât și extinderea lor, prin cercetări de suprafață, în întregul segment al Mureșului superior și afluenților săi.

Pe lângă cercetările în obiectivul paleolitic s-a continuat cu deschiderea de mici case în vederea surprinderii nivelului de epoca bronzului. Așa cum precizăm în raportul de anul trecut, pe această terasă a pârâului Baicăului ne aflăm la marginea unei așezări aparținând bronzului târziu. Nu am reușit să identificm nivelul respectiv,

Toplița. Pârâul Baicăului (2012)

ceea ce sugerează astfel clar că așezarea a fost de mici dimensiuni, fiind amplasată doar pe terasa a doua a râului Mureș. Astăzi ea este în mare parte distrusă de șoseaua ce leagă Toplița de Gheorgheni și de casele nou ridicate în zonă. Materialele ceramice recuperate din sondaje sau prin cercetări de suprafață aparțin fazei târzii a culturii Wietenberg dar și culturii Noua.

17. Instituția unde se depune Raportul de cercetare preventivă

Muzeul Tarisznyás Márton din Gheorgheni

18. Nr. certificat de descărcare/Instituția emitentă

-

Confirm exactitatea informațiilor de mai sus. Orice informație falsă este sancționabilă conform legilor penale în vigoare.

Data completării 07. 02. 2013.

Semnătură arheolog

II. RAPORT DE DIAGNOSTIC ARHEOLOGIC

II. 1. Introducere

Situl a fost identificat în anul 2008, pe baza materialului litic dispersat, aflat la suprafață și deranjat de activitățile agricole.

II.2. Cadrul fizico-geografic

Situl se află pe malul drept al Mureșului, pe terasa medie a râului, la confluența acestuia cu pârâul Baicăului, care îl delimitează către vest. Topografic, suprafața actuală a sitului este relativ plată, parțial afectată de lucrări agricole și construcții moderne, cu trei terasări ample, dar de înălțime mică (cca 1 m fiecare) către Baicău (amenajări industriale și edilitare moderne?). Posibilitatea unui aport coluvial, dată fiind prezența formelor geomorfologice mai înalte de pe latura nordică, deși nu este exclusă, apare destul limitată. Situl se află la o altitudine de 658 m. Coordonatele GPS sunt: N: 46,55271°; E: 25,22248°.

II.3. Istoricul cercetării

Situl a fost necunoscut în literatura de specialitate, identificat cu ocazia perighezei arheologice efectuat de Muzeul Tarisznyás Márton, Gheorgheni în data de 14.10.2008. 95% din suprafața sitului este arătură. Pe suprafața arată a sitului s-au găsit nuclee și așchii de calcar cristalin de tip epigravettian. Uneltele demonstrează, probabil, existența aici a unei așezări temporară, o tabără de prelucrare a materialului litic din paleoliticul târziu. Sursa de materie prime se află la circa. 600 m spre est de tabăra de debitaj litic.

În partea de sud a sitului pe suprafața arată s-au găsit fragmente ceramice aparținând epoca bronzului (cultura Noua și Wietenberg).

II.4. Obiectivele cercetării

Obiectivele campaniei de diagnostic din luna august 2011 au vizat verificarea extensiunii sitului, a dimensiunilor secvenței geologice, a succesiunii culturale, ca și a stadiului general de conservare. Campania anului 2012 a avut drept obiective continuarea săpăturii în secțiunea I (2x2 m), deschisă în anul anterior, ca și efectuarea de sondaje suplimentare (V-VII) (1x1 m), pentru verificarea extensiunii așezării. La NV de secțiunea I, înspre pârâul Baicău, sondajele practicate pe terasele artificiale au dezvăluit un depozit stratigrafic remaniat de lucrări agricole, cu grosime redusă, de doar 90 de cm, sub care pot fi

observate pietrișurile de terasă. Materialul litic remaniat ce apare în partea superioară a acestui depozit aparține cu siguranță ultimei etape paleolitice de ocupare a sitului, identificată, în secțiunea I, în stratul prăfos (tardiglaciuar), de sub solul actual.

II.5. Metodologie

Au fost realizate patru sondaje arheologice, însumând 7 mp. Două dintre ele (S1 - 4 mp, și S2- 1 mp), amplasate în zona de concentrare a materialului litic la suprafață.

Tabel model

<i>Tehnici și metode</i>	<i>DA/NU</i>	<i>Observații și rezultate relevante</i>
<i>Tehnici și metode non-distructive</i>		
<i>cercetare geofizică</i>	<i>Nu</i>	
<i>cercetare prin teledetecție (Radar, GPR, fotografie satelitară etc)</i>	<i>Nu</i>	
<i>cercetare geochimică</i>	<i>Nu</i>	
<i>cercetare seismică</i>	<i>Nu</i>	
<i>periegheză</i>	<i>Da</i>	
<i>studii de arhitectură a unor structuri constructive</i>	<i>Nu</i>	
<i>Metode distructive (cu un potențial distructiv variabil)</i>		
<i>carotarea geologică</i>	<i>Nu</i>	
<i>sondaje stratigrafice manuale</i>	<i>Da</i>	<i>4</i>
<i>secțiuni stratigrafice manuale</i>	<i>Nu</i>	
<i>foraje geologice mecanizate</i>	<i>Nu</i>	
<i>secțiuni stratigrafice mecanice</i>	<i>Nu</i>	
<i>colectarea artefactelor de pe suprafața solului</i>	<i>Nu</i>	

II. 6. Prezentarea rezultatelor imediate ale săpăturii

II.6.1. Stratigrafia generală a sectorului

Secvența geologică conservată, cercetată de noi până la adâncimea de 2,30 m (S2), fără a atinge aluviunile terasei, cuprinde o succesiune de 9 unități geologice diferențiate macroscopic, pe seama modificărilor în culoare, textură și aspect. Aspectul general este luto-nisipos. Se remarcă cu deosebire un puternic sol brun-roșcat, cu desprinderi prismatice (GH3), cu o grosime medie de 50 cm și acumulări de carbonați în partea inferioară. Alte trei orizonturi de acumulări feromanganice (episoade humice, gelistagnice) apar între 130-140 cm (GH5), 150-177 (GH7), 190-210 cm (GH 7/8). De pe profilul nordic al SII s-au recuperat 4 probe de sediment pentru datări OSL: -22 cm (GH2); -50 cm (GH3); - 80 cm (GH3); -125 cm (GH4). De asemenea, s-au recuperat probe sedimentologice (intervale de 5 cm), de pe toată lungimea profilului.

II.6.2. Catalogul principalelor descoperiri și al elementelor de inventar

Descoperiri:

Colecția este formată din nuclee laminare și de așchii, produse de amenajare și reamenajare, lame neretușate și piese retușate. Piesele retușate se încadrează în câteva grupe tipologice: *grattoirs*, *burins*, lame retușate, piese cu troncatură/cu *encoche* și așchii retușate. Materia primă este predominant locală (opal), la care se adaugă câteva suporturi laminare din gresie sau calcedonie, așchii și fragmente din cuarțit, silex. Pentru o estimare mai bună a componenței microlitice eșantionului litic de aici, s-a încercat cernerea sedimentului, sub jet de apă, în sită cu ochiuri de 2 mm, dar rezultatele demersului nu s-au dovedit concludente: la un volum de 10.000 cm³ de sediment cernut, s-au descoperit mai puțin de 20 de fragmente indeterminabile și așchii de tip *esquilles*. Nu s-au identificat resturi organice.

Cele peste 300 de piese litice descoperite *in situ* reprezintă resturi de debitaj rezultate din producția de suporturi laminare și unelte. Caracteristicile metrice și morfologice ale nucleelor și ale produselor de reamenajare indică practicarea debitajului semiturnant, inițiat din două sau trei planuri de lovire, destinat unei exploatare aproape complete a nucleelor, sau cel puțin a porțiunilor foarte omogene din blocul de materie primă. Piesele retușate – în general, lame de dimensiuni variabile – prezintă pe una sau pe ambele laturi lungi retușe directe, semiabrupte parțiale, situate, în cele mai multe din cazuri, în treimea sau jumătatea

proximală a pieselor. Merită remarcată descoperirea *in situ* a unei lamele din silex *à dos*, care întărește încadrarea crono-culturală propusă inițial, epigravettian.

Ca și în campania anterioară, descoperirile de suprafață din perimetrul afectat de agricultură includ fragmente ceramice și aproximativ 200 de piese litice. Din punct de vedere morfologic, acestea nu diferă semnificativ de cele descoperite în situ. Varietățile de opal și calcedonie par a fi mai numeroase în colecția de suprafață, fapt explicabil fie prin extensiunea considerabilă a zonei din care provin, fie prin apartenența lor la etapa finală de locuire paleolitică a sitului, caracterizată de exploatarea selectivă a unor surse de mai bună calitate.

II.7. Concluzii

Situl se află pe malul drept al Mureșului, pe terasa medie a râului, la confluența acestuia cu pârâul Baicăului, care îl delimitează către vest. Topografic, suprafața actuală a sitului este relativ plată, parțial afectată de lucrări agricole și construcții moderne, cu trei terasări ample, dar de înălțime mică (cca 1 m fiecare) către Baicău (amenajări industriale și edilitare moderne?). Posibilitatea unui aport coluvial, dată fiind prezența formelor geomorfologice mai înalte de pe latura nordică, deși nu este exclusă, apare destul limitată.

Materialul arheologic, constând preponderent în resturi de debitaj ale opalului local, se găsește dispersat, în urma eroziunii sau lucrărilor agricole, pe o suprafață de cel puțin 2,5 hectare, care trebuie considerată un minim. Fragmente litice apar în depozitul terasei actuale a Baicăului și dispersat către est. Din nefericire, extensiunea sitului pe malul drept al pârâului, deși certă (piese în poziție secundară recuperate din perimetrul cimitirului catolic) este imposibil de estimat, din pricina construcțiilor moderne, care acoperă integral zona.

Au fost realizate patru sondaje arheologice, însumând 7 mp. Două dintre ele (S1 - 4 mp, și S2- 1 mp), amplasate în zona de concentrare a materialului litic la suprafață, au oferit rezultate semnificative pentru secvența paleolitică de aici.

Secvența geologică conservată, cercetată de noi până la adâncimea de 2,30 m (S2), fără a atinge aluviunile terasei, cuprinde o succesiune de 9 unități geologice diferențiate macroscopic, pe seama modificărilor în culoare, textură și aspect. Aspectul general este luto-nisipos. Se remarcă cu deosebire un puternic sol brun-roșcat, cu desprinderi prismatice (GH3), cu o grosime medie de 50 cm și acumulări de carbonați în partea inferioară. Alte trei orizonturi de acumulări feromanganice (episoade humice, gelistagnice) apar între 130-140 cm (GH5), 150-177 (GH7), 190-210 cm (GH 7/8). De pe profilul nordic al SII s-au recuperat 4 probe de sediment pentru

datări OSL: -22 cm (GH2); -50 cm (GH3); - 80 cm (GH3); -125 cm (GH4). De asemenea, s-au recuperat probe sedimentologice (intervale de 5 cm), de pe toată lungimea profilului.

O descriere mai detaliată va fi posibilă după deschiderea unei suprafețe mai ample. În această etapă de cunoaștere, secvența trădează, în partea superioară, multe asemănători cu secvențele geologice din sectorul montan, est-carpatic al Bistriței. Pe seama acestei analogii, vârsta depozitului cercetat (GH2-GH9) poate fi estimată a cuprinde Tardiglaciul (GH2 și GH3) și Pleniglaciul würmian superior (GH 4/9), cu o cronologie 26,000 necal. BP.

Din punctul de vedere al succesiunii arheologice, această constă, cu excepția vestigiilor postpaleolitice din partea superioară (ceramică, cărbune etc.), exclusiv în material litic. Materialul organic nu s-a conservat. Importante deranjări postepoziționale ale contextelor paleolitice sunt vizibile în partea superioară, până la o adâncime de 40 cm. Materialul litic apare concentrat în unitățile geologice GH2 și GH3, până la o adâncime medie de 70 cm. Piese litice dispersate (așchii, fragmente de lame) apar, însă, și între 120 și 140 cm adâncime (GH5), sugerând existența unor orizonturi arheologice mai vechi.

Eșantionul litic, aflat în studiu, constă atât în bogata colecție recuperată de la suprafața sitului (peste 400 de piese), cât și din piesele provenite din cele două sondaje (peste 2500 de fragmente, resturi de debitaj și piese finite).

Din punct de vedere cantitativ, principalul tip de rocă exploatat este opalul de proveniență locală, care poate apărea sub forma blocurilor sau fragmentelor de culoare maronie/maroniu-roșcată, mată, cu textură ce variază de la fină la relativ grosieră, fiind reprezentat atât în categoria produselor de debitaj, cât și a pieselor retușate. Adesea blocurile pot prezenta accidente silicioase sau calcaroase în interior, ceea ce conduce la abandonarea lor după efectuarea a doar câteva desprinderi. Reprezentativitatea sa în eșantion este dată mai mult de așchii/fragmente indeterminate și lame. Acțiunea gelifracției, în context post-depozițional, este și ea documentată.

În afara opalului, eșantionul mai include și diverse varietăți de silex (negru/negru-cenușiu, mat, cu textură fină sau alb-cenușiu, parțial translucid, cu textură fină și puncte fosilifere), gresie, cuarțit și grano-diorit, reprezentate de câteva piese izolate.

Colecția este formată din nuclee laminare și de așchii, produse de amenajare și reamenajare, lame neretușate și piese retușate. Piesele retușate se încadrează în câteva grupe tipologice: *grattoirs*, *burins*, lame retușate, piese cu troncatură/cu *encoche* și așchii retușate.

Caracteristicile generale ale colecției indică cu tărie funcție de atelier a locației, ca și practicarea unui debitaj de lame și, în mai mică măsură, de lamele. Pe seama poziției stratigrafice, în absența pieselor diagnostice (cu excepția unui burin dublu și a 2 nuclee de lamele), dar și a

unor analogii convingătoare în regiune, concentrarea majoră (GH 2-3) poate fi atribuită unui facies local al epigravettianului.

Ca o concluzie generală, cercetările din acest an au confirmat natura de sit-atelier a punctului de la Pârâul-Baicăului, încadrarea sa culturală într-o etapă târzie a paleoliticului superior, dar și, prin identificarea unei lame retușate din șist negru de Audia (sondajul VI), legăturile prezumtive dintre ultimii ocupanți paleolitici ai acestui sit și așezările epigravettiene, mai bine cunoscute, de pe Valea Bistriței moldovene. Dimensiunea, dar și caracterul funcțional al sitului, care implică existența unei rețele de situri contemporane în proximitate, impune atât continuarea cercetărilor sistematice aici, cât și extinderea lor, prin cercetări de suprafață, în întregul segment al Mureșului superior și afluenților săi.

Pe lângă cercetările în obiectivul paleolitic s-a continuat cu deschiderea de mici casete în vederea surprinderii nivelului de epoca bronzului. Așa cum precizam în raportul de anul trecut, pe această terasă a pârâului Baicăului ne aflăm la marginea unei așezări aparținând bronzului târziu. Nu am reușit să identificm nivelul respectiv, ceea ce sugerează astfel clar că așezarea a fost de mici dimensiuni, fiind amplasată doar pe terasa a doua a râului Mureș. Astăzi ea este în mare parte distrusă de șoseaua ce leagă Toplița de Gheorgheni și de casele nou ridicate în zonă. Materialele ceramice recuperate din sondaje sau prin cercetări de suprafață aparțin fazei târzii a culturii Wietenberg dar și culturii Noua.

Data

07. 02. 2013.

III. LISTA ILUSTRĂȚIILOR

III.1. Lista ilustrațiilor grafice

Fig. 1 - Toplița, 2012, 1. nuclee pe suport așchiar (calcedonie); 2. nuclee paralelipipedice (opal); 3. nuclee globulare (jasp).

Fig. 2 - Toplița, 2012, 1. piesă de tip grattoir (silex negru); 2. tablette de ravivage (jasp); 3. așchii retușate (opal); 4. lamă cu encoche (opal); 5. lamă cu tronchatură (opal).

II.2 Lista ilustrațiilor fotografice

Fig. 3 - Toplița, 2012, 1. varietăți de opal și silex; 2. fragmente indet și returi de debitaj; 3. profilul sudic al sondajului 1.

IV. ILUSTRAȚIA RAPORTULUI DE DIAGNOSTIC ARHEOLOGIC

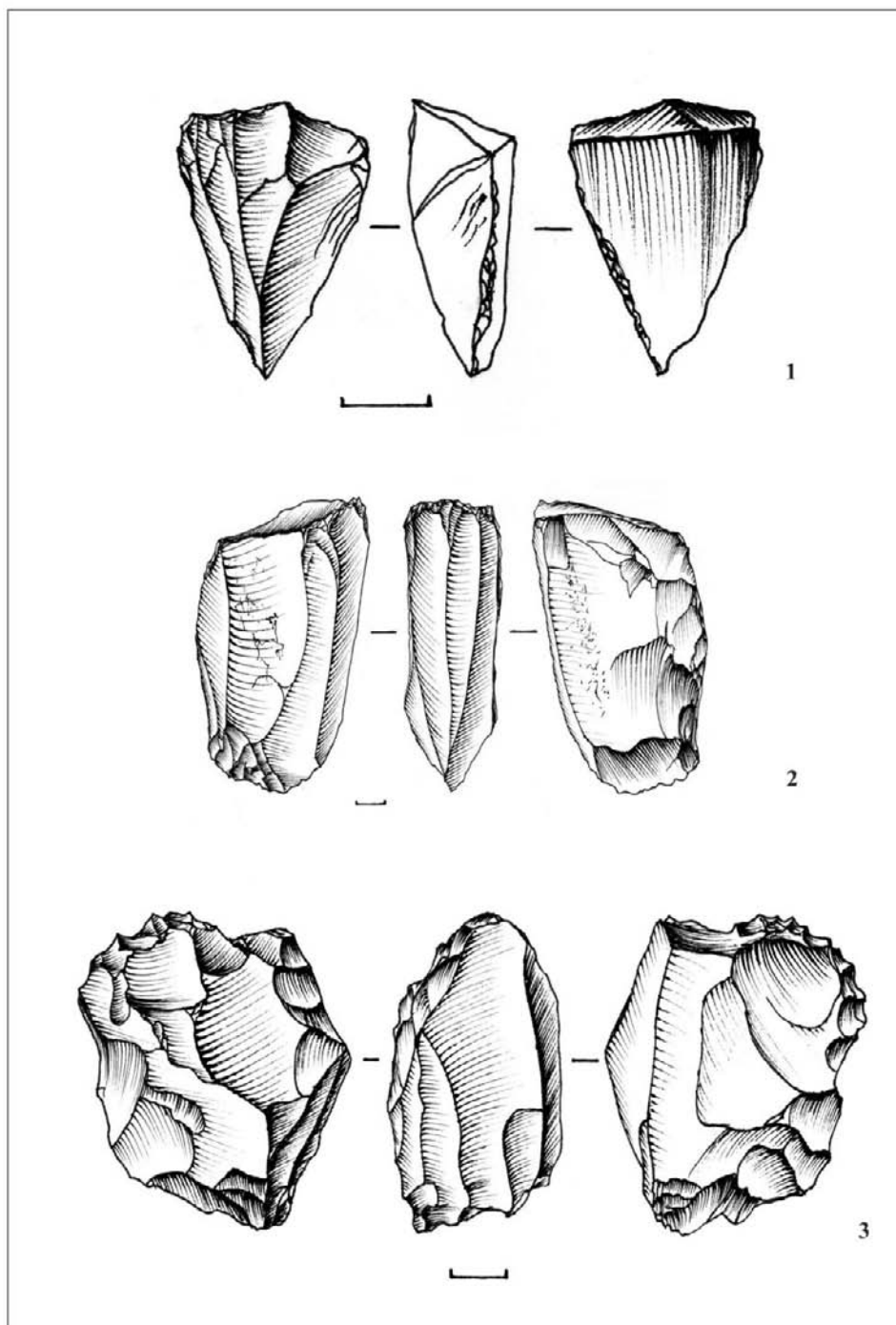

Fig. 1 - Toplița, 2012, 1. nuclee pe suport așchiar (calcedonie); 2. nuclee paralelipipedice (opal); 3. nuclee globulare (jasp).

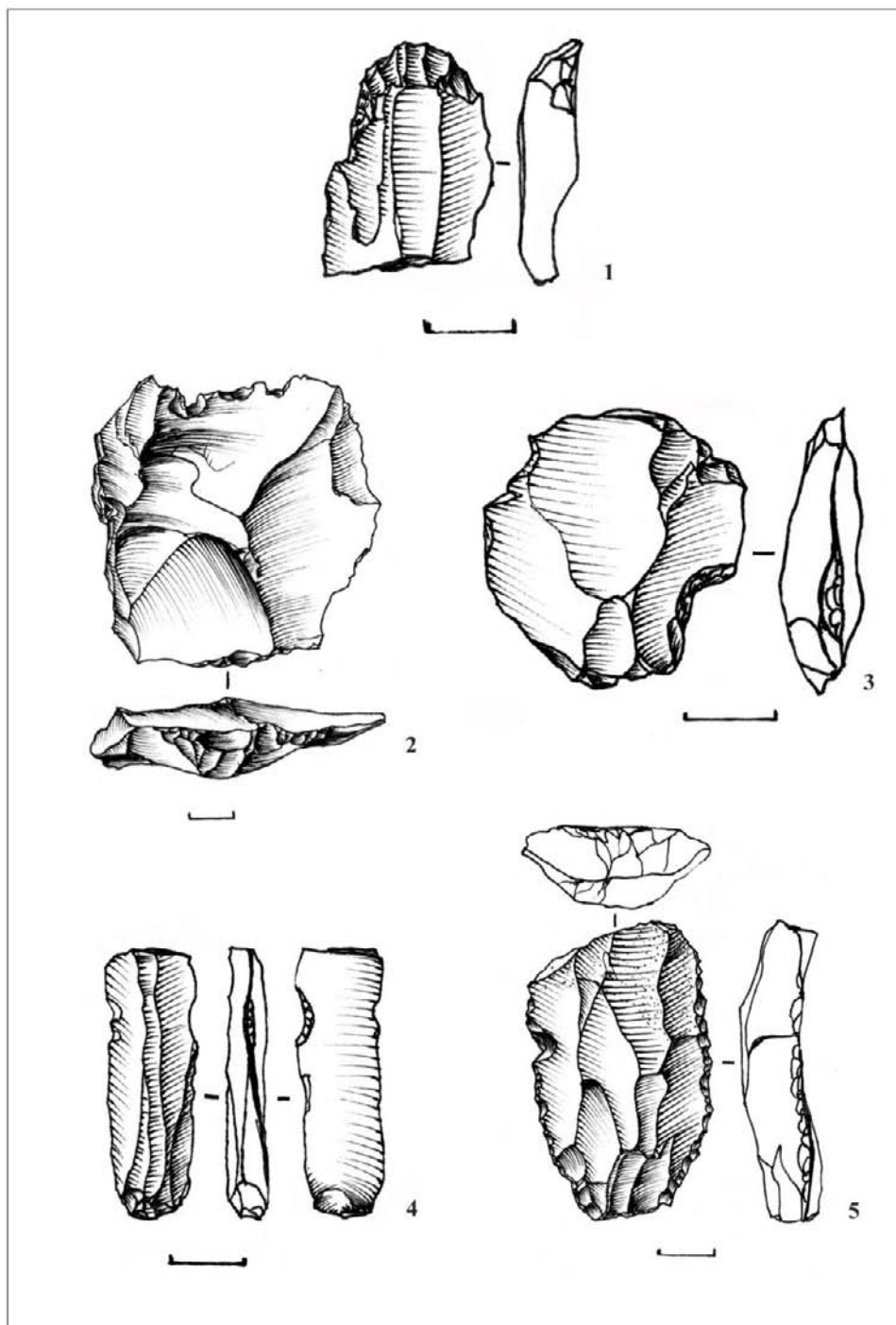

Fig. 2 - Toplița, 2012, 1. piesă de tip *grattoir* (silex negru); **2.** *tablette de ravivage* (jasp); **3.** așchii retușate (opal); **4.** lamă cu *encoche* (opal); **5.** lamă cu *tronchatură* (opal).

Fig. 3 - Toplița, 2012, 1. varietăți de opal și silex; 2. fragmente indet și returni de debitaj; 3. profilul sudic al sondajului 1.